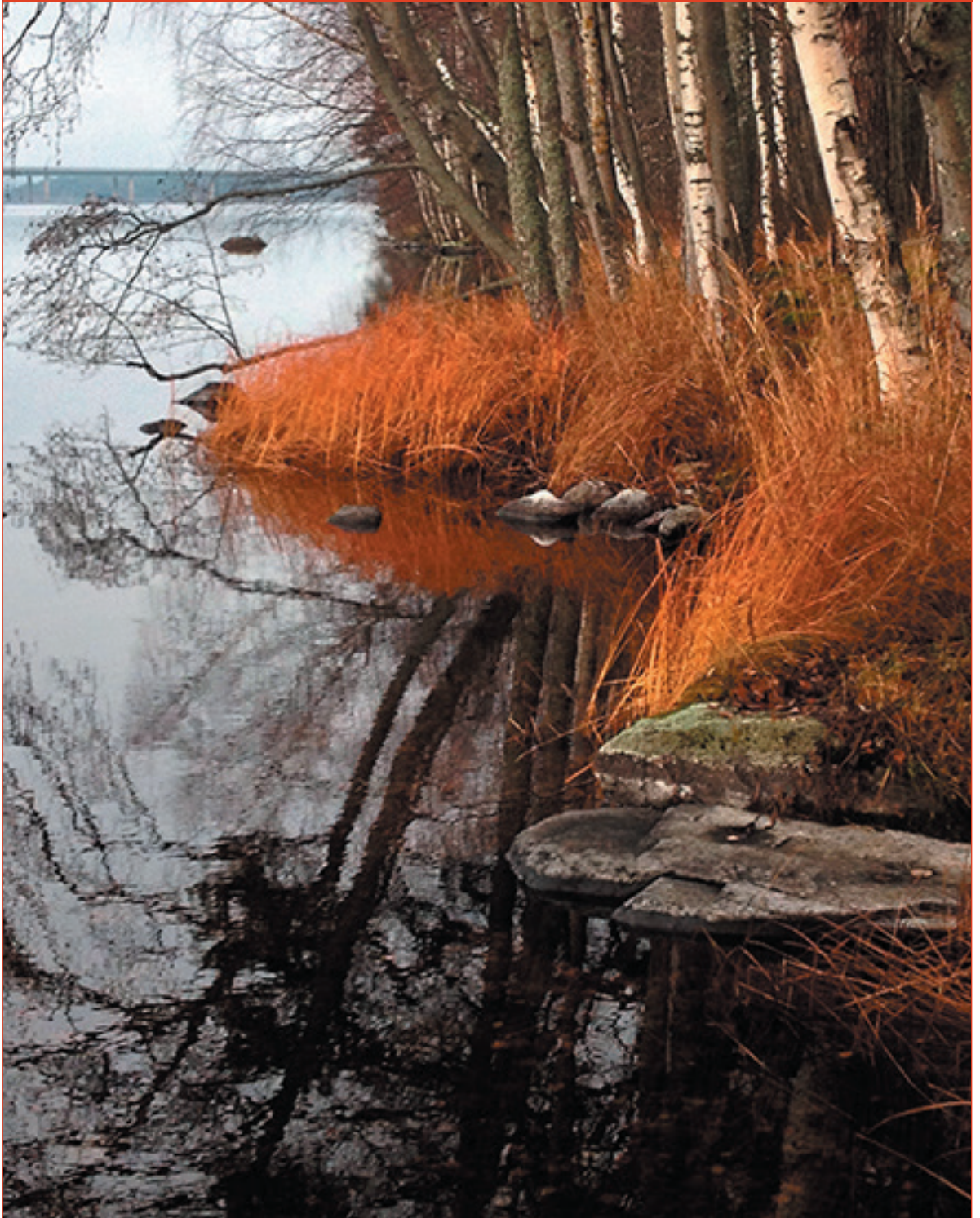

HUMANISTI

SUOMEN HUMANISTIILITTO RY - FINLANDS HUMANISTFÖRBUND RF 3/2015

Sisällys 3/2015

Pääkirjoitus

Tiina Vilponen
Yhteinen humanismi

Irma Peiponen
Sekulaari humanismi osa 1

Humanismin päiviltä

Erkki Tuomioja
Pakolaiskriisi

Ele Alenius
Kiitospuhe

Kirja-arviot

Jouni Huhtanen
Nobelistin testamentti

Irma Peiponen
Hyvän elämän filosofiaa

Tapahtumakalenteri

Helsingin humanistiyhdistys ry

Kirjoittajien näkemykset eivät välttämättä vastaa Suomen humanistiliiton näkemyksiä.

Humanisti-lehti tarjoaa areenan yhteiskuntafilosofiselle, eettiselle ja katso-
mukselliselle pohdinnalle sekä esittelee humanismiin liittyviä kiinnostavia
aiheita kulttuurihistoriasta ihmisoikeuskysymyksiin.

HUMANISTI

Julkaisija

SUOMEN HUMANISTILIITTO RY
FINLANDS HUMANISTFÖRBUND RF

Toimitus

lehti@humanistiliitto.fi

Päätoimittaja

Tiina Vilponen

Taitto, ulkoasu ja kuvat

Marja Paalanen

Tilaajalle

Lehdestä ilmestyy 4 numeroa vuodessa.
Vuosikerran hinta on 25 euroa. Suomen
humanistiliiton jäsenmaksu sisältää
tilauksen. Suomen humanistiliitto on
Kulttuuri-, mielipide- ja tiedelehtien liitto
Kultti ry:n jäsen.

Kirjoittajalle

Aineistot ja ehdotukset seuraavaan
Humanisti-lehteen tulee lähettää osoitteeseen **lehti@humanistiliitto.fi**

Ilmoittajalle

Kokosivu 270 euroa, puolisivu 150 euroa,
neljännessivu 85 euroa, takakansi 370
euroa. Lisävärit ja pienemmät koot so-
pimuksen mukaan.

Yhteinen humanismi

Tiina Vilponen

Kiitos sinulle, joka osallistuit Humanismin päiville! Jos et tällä kertaa päässyt paikalle, niin tämän lehden sivuilta löydät muutaman, viikonlopun aikana pidetyn puheenvuoron. Niiden joukossa on humanistisen kunniamaininnan saaneen Ele Aleniuksen kiitossanat sekä Erkki Tuomiojan erittäin ajankohtainen kirjoitus pakolaiskriisistä. Lisää kirjoituksia Humanismin päiviltä on luvassa seuravassa numerossa.

Lehden lopusta löydät tammi- ja helmikuun maksuttomien keskusteluiltojen aiheet puhujineen - lämpimästi tervetuloa mukaan kuulemaan & keskustelemaan. Ennakkoilmoittautumista ei tarvita.

Saadaksesi ajantasaisia tietoja tapahtumista, seuraa liiton kotisivuja www.humanistiliitto.fi ja sähköpostilistan tiedotusta. Jos et vielä saa sähköposteja, voit liittyä vastaanottajaksi ottamalla yhteyttä osoitteeseen info@humanistiliitto.fi

Vuoden aikana yhteistyö muiden pohjoismaisten humanistiyhdistysten kanssa on ilahduttavasti tiivistynyt. Helmikuussa 2016 muutama hallituksen jäsen on matkaamassa Tukholmaan ja jatkamassa hyvää verkostoitumista viikonlopun ajan. Yhteispohjoismaisesta työstä pääset lukemaan lisää vuoden viimeisestä numerosta.

Helsingissä 11.12.2015
Tiina Vilponen

Sekularismi on ajatus, jonka mukaan erityisesti monikulttuurisessa yhteiskunnassa valtion ja sen virallisten instituutioiden tulee olla neutraaleja uskontoihin ja katsomuksiin nähden.

Humanismi on eettinen maailmankatsomus, josta monet uskonnottomat ihmiset etsivät vastauksia perimmäisiin kysymyksiin. Sellaisia lopullisia vastauksia, mitä esimerkiksi uskonnot tarjoavat, humanismi ei anna, vaan ihmisen on itse etsittävä totuutta ja oikeaa elämäntapaa. Humanistiliitto pyrkii edistämään esteetöntä maailmakatsomuksellista pohdintaa ja katsomuksellista yhdenvertaisuutta sekä tuo esille uskontokuntiin sitoutumattomien näkökulmia ja humanistista tapakulttuuria. Humanistiliikkeelle on keskeistä ihmisen arvo ja vastuu: humanismi uskoo elämään ennen kuolemaa.

Sekularismi on ajatus, jonka mukaan erityisesti monikulttuurisessa yhteiskunnassa valtion ja sen virallisten instituutioiden tulee olla neutraaleja uskontoihin ja katsomuksiin nähden. Kansalaisyhteiskunnassa on löydettyvä sellainen eettinen pohja, minkä sen kaikki jäsenet voivat hyväksyä. Eettisessä keskustelussa ei saa syrjäyttää osaa kansalaisista.

Humanistit puolustavat demokraattista yhteiskuntaa ja muiden oikeutta omaan katsomukseensa silloin, kun ne kunnioittavat humanistisia arvoja,

vaikka eivät olisikaan sekularistisia. Sellainen yhteiskunta vaatii neuvottelua ja yhteisymmärryksen saavuttamiseksi. Tärkeitä meille ovat ihmisoikeudet, joita voi elää todeksi avoimessa yhteiskunnassa, missä erilaisuus huomioidaan.

Uskonnot erottavat, mutta yleisihimillinen etiikka yhdistää. Eettisiä arvoja sisältyy useimpiin uskontoihin ja oikeudenmukaisuuden toteuttaminen on perustana ihmisoikeuksia koskeville asiakirjoille, jotka YK julkisti toisen maailmansodan jälkeisessä ilmapiirissä.

Suomen Humanistiliitto on Kansainvälisen Humanistisen ja Eettisen Union (IHEU) jäsenjärjestö.

HISTORIALLINEN JATKUMO

”Humanismi on tulos pitkästä vapaan ajattelun perinteestä, joka on innoittanut monia maailman suuria ajattelijoita ja luovia taiteilijoita sekä synnyttänyt tieteen.” IHEU

Humanismin juuret ovat antiikin Kreikassa. Protagoras asetti ihmisen kaiken mitaksi, Demokritos alkoi tutkia luontoa ja kehitti atomiopin, Hippo-

krates etsi sairauksille syitä ja Sokrates opetti kansalaisia kyselemään. Ymmärrämme humanismin länsimaisena ajatteluna, mutta myös muissa kulttuureissa on ulottuvuuksia, joissa näkyy samoja piirteitä: konfutselaisuus Kiinassa, Intiassa Gupta valtakunnan aika tai eurooppalaisella keskiajalla islamilainen ajattelu kertovat yleismaailmallisesta suuntauksesta inhimillisestä hyvän elämän tavoittelusta.

Humanismista tuli renessanssin myötä kulttuurivirtaus, joka perustui antiikin sivistysihanteeseen. Se korosti inhimillisen tutkimuksen ja jumaluusopin sekä luonnontutkimuksen välistä eroa. Antiikin kirjallisuudesta löytyi ihmiskäsitys, mikä korosti ihmisen saavutuksia ja mahdollisuuksia. Näin ihmisen rajallista elämää ei nähty vain valmistautumisena tuonpuoleiseen. Renessanssin ihanteena oli monipuolisesti taiteita harrastava ja tiedonhaluinen ihminen. Tietysti on muistettava, että vain hyvin harvalla oli tällaiseen mahdollisuuksia. Henkisen vapauden ja kristillisen totuuden välinen jännite alkoi korostua jo Petrarcan uskonnollisissa mietteissä. Erasmus Rotterdamlainen oli humanisti tiedon kriittisyyttä korostaessaan. Jännitteellä on selvät yhteydet reformaatioon.

Uuden ajan alun murros luonnontieteissä mullisti ajattelua. Kopernicus, Kepler ja Galilei todensivat uuden auringokeskeisen maailmankuvan. Tieteen filosofiassa empirismi oli tärkeää humanismin kannalta. Locke ja Berkeley edustavat tätä suuntausta. Locken ajattelu korosti aistihavaintojen merkitystä tiedon lähteenä. Näin tieto syntyy kokemusten ja havaintojen avulla. Locke, Hume ja Hobbes kirjoittivat 1600-luvulla sekularistisia ja autoritaa-

rista pakkovaltaa vastustavia kirjoituksia ja loivat pohjaa valistusajattelulle. Nimitys vapaa-ajattelijaksi on peräisin 1600-luvun Englannista, missä se tarkoitti valtionkirkon opista poikkeavaa ajattelua.

Valistus oli 1700-luvun jälkipuoliskon aatevirtaus, joka korosti järjen ja tiedon merkitystä. Valistusaate pyrki perusteellisiin uudistuksiin kulttuurin ja yhteiskuntaelämän aloilla. Valistusajattelijat vaativat demokratiaa ja tasa-arvoa lain edessä. He arvostelivat sotia ja sekä sokeaa uskoa valtion ja kirkon arvovaltaan. Diderot'n Ensyklopedia oli kaiken kulttuurin rakenteellinen esitys, jonka kirjoittamiseen osallistui erilaisia ihmisiä. Siksi sen kannanotot vaihtelivat rajustikin.

Voltaire oli taitava kiistakirjoittaja, joka puolusti käytännön elämässä suvaitsevaisuutta, ihmisyyttä ja vapautta sekä puolusti pelottomasti kirkollisen ja valtiollisen vainon uhreja. Hän vaati, että kirkko oli alistettava siviilioikeuden alaiseksi ja eri uskontokunnat piti laillistaa. Vaatimukset olivat hänen aikanaan suuria muutoksia vallitsevaan tilanteeseen. Myös Montesquieun ajatukset vallan kolmijaosta ovat muuttaneet paljon valtiollista ajattelua.

Valistus vaikutti paljon koulutukseen, kun vaadittiin havaintoihin perustuvaa opetusta, käytännön harjoittelua sekä koulutuksen ulottamista alempiin yhteiskuntaryhmiin ja naisiin. Valistus vaikutti usein henkilöihin, joilla oli yhteiskunnallista vaikutusta. Suvaitsevaisuus lisääntyi, uskonsotia ei Euroopassa enää esiintynyt, noitavainot vähenivät, oikeudenkäyttö inhimillistyi, orjuuden vastainen taistelu alkoi, sananvapaus laajeni ja kulttuuri sai huomiota.

Kehitys ei ole lineaarista, mutta 1700-luvun lopulta lähtien ajatukset, jotka ovat humanisteille tärkeitä, ovat pysyneet keskustelussa. 1800-luvun loppupuolelta lähtien ovat ihmistieteet ja luonnontieteet eriytyneet ja jakautuneet sitten vielä uusiksi tieteen aloiksi. Monesti tarvitaankin poikkitieteellistä ja monitieteellistä lähestymistapaa, kun etsitään ratkaisuja uusiin pulmiin

IHMINEN OSANA LUONTOA

Humanismi näkee ihmisen osaksi luontoa. Siksi myös luonnontieteiden tulokset kiinnostavat. Luonnontieteiden kehitys on ollut reilun vuosisadan todella kiihtyvää alkaen darwinismista ja Einsteinin suhteellisuusteoriasta. Evoluutiotieteet, kvanttifysiikka, tähtitiede ja hiukkasfysiikka tuovat kiinnostavia tuloksia. Monikaan meistä ei ymmärrä matematiikkaan perustuvia tieteitä, mutta kansainvälisesti verkostoituneet tutkijat osaavat popularisoida tuloksia myös maallikoille. Tiede korjaa itseään tarvittaessa. Meidän on vain hyväksyttävä se, että vaikka tiede on saavuttanut ennen näkemättömiä tuloksia, varsin vähän vielä tiedetään esimerkiksi maailmankaikkeudesta.

Arkijärjellä on maailmankaikkeutta vaikea ymmärtää. Kosmologia onkin matemaattista täsmätiedettä, mutta joistakin asioista voi maallikkokin saada oivalluksia. Tiedämme, että maailmankaikkeus on suunnattoman suuri. Mutta onko se ääretön ja onko se äärettömän vanha tai onko ajalla alkupistettä. Maailmankaikkeuden iäksi tiedetään 13.8 miljardia vuotta. Alkeishiukkaset muodostuivat silloin. Sitten alkoi supernopea laajeneminen,

mikä tasaantui, mutta on taas kiihtynyt. Maailmankaikkeus on galaksien verkostoja.

Tunneimme vain 4,9 % kokonaisen energiatihedystä. Muu on tutkijoiden mielenkiinnon kohteena. Pimeä energia ja kylmä pimeä aine antavat monien maallikoidenkin mielikuvitukselle vauhtia. Kun elämme tällä maapallolla maailmankaikkeuden mittakaavassa hiekanjyvän kokoisella pallolla, on nöyrästi tukeuduttava siihen, mitä tiedämme. Tiedämme tämän hetken ja tämän maailman. On vain pyrittävä tekemään tästä yhteiskunnasta niin hyvä, kuin mahdollista ja elämään niin onnellisena, kuin mahdollista. Näin voimme löytää ” kotimme maailmankaikkeudessa”.

Humanistin maailmankuva pohjautuu naturalismiin. Sen mukaan luonto on kaikenkattava kokonaisuus. Siihen kuuluu kaikki, mitä voidaan tutkia tieteellisin menetelmin. Ilmiöiden selittämiseen ei tarvita yliluonnollista. Suomalaisista filosofeista esimerkiksi Eino Kaila ja Oiva Ketonen ovat kirjoituksissaan käsitelleet aihetta. Ilkka Niiniluoto sanoo naturalismin johtavan ateismiin tai agnostisismiin. Hän katsoo panteismin olevan naturalismin ja teismin välimuoto, kun se pitää luontoa jumalallisena.

Mekanistisessa materialismissa hallitsevat deterministiset luonnolait eikä ihmiselle jää vapaata tahtoa tai sen myötä moraalista vastuuta. Samoin fysikalismissa, missä kaikki todellinen on palautettavissa fysikaalisiin ilmiöihin ja prosesseihin, on moraalisiin kuuluvien ilmiöiden käsittely vaikeaa.

Niinpä filosofi Ilkka Niiniluoto pitää humanismiin yhteensopivana antireduktionistista eli emergenttiä materialismia. Hän viittaa Karl Popperin maailmankuvaan, jonka mukaan fyysisestä luonnosta on evoluution, kielen ja sosiaalisen toiminnan kautta syntyneet subjektiivinen ihmismieli ja kulttuuri instituutioineen. Näin psyykkisiä ja sosiaalisia ilmiöitä voidaan kuvata psykologian ja sosiaalitieteiden kautta. Ihmisyksilöiden tahdolla ja vapailla päätöksillä on vaikutusta aineellisen maailman kulkuun. Ihmisen tajunnan ykseytenä ilmenevä minän synty ja itsetietoisuus eivät ole redusoitavissa. Moraali ihmisten sosiaalisen yhteistoininnan muotona edellyttää tätä.

”Suuret maailmanuskonnot väittävät perustuvansa yleispätevään ilmoitukseen. Humanistit näkevät, että kykenemme itse rakentamaan luotettavan kuvan maailmasta.”

Elämän synty ja kehitys evoluution kautta sekä ihmisen tietoisuuden kehitys ovat tärkeitä haasteita humanisteille. Ihmislajit ovat kehittyneet neljässä miljoonassa vuodessa, erityisen nopeaa kehitys on ollut viimeiset 200 000 vuotta. Homo sapiens syntyi Afrikassa ja levisi sieltä Lähi-itään noin 100 000 vuotta sitten levittäytyen sieltä muualle. Aikaisemmat ihmislajit syrjäytyivät tai sulautuivat. 74 000 vuotta sitten Sumatran Toba tulivuoren purkauksen aiheuttama arktinen yö pienensi ihmispopulaatiota vain noin 10 000 ihmiseen. Geneettisesti olemme siis varsin samanlaisia.

Uusia invaasioita tuli Afrikasta Eurooppaan 60 000 vuotta sitten ja jälleen 40 000 vuotta sitten. Nykyihmisen

kehityksessä tärkeää oli aivojen ja nimenomaan cortexin kasvu. Ihmisestä tuli entistä innovatiivisempi tekniikan kehittämisessä ja ympäristön hahmottamisessa. Ajattelu ja oppiminen oli mahdollista. Tieto kumuloitui ja sitä alettiin käsitellä kielellisesti. (Tosin uusimman tutkimustiedon mukaan jo sapiensia edeltävällä neanderthalin ihmisellä oli samoja piirteitä.)

KULTTUURIEVOLUUTIO

Kieli, mikä syntyäkseen vaatii tiettyjä fyysisiä ominaisuuksia ja käsitteellistä ajattelua, on ihmislajin keino siirtää tietoja ja taitoja sosiaalisessa yhteisössä. Kieli on kehittynyt eleistä ja ilmeistä, toimintasiгнаaleista sovituihin merkkeihin. Filosofi Eino Kaila puhui symbolifunktiosta: kun ihminen oivaltaa, että kaikilla olioilla on nimi, hän pystyy erottamaan kielen ja sen esittämän todellisuuden. Ajan käsittäminen ja muisti auttaa itsetietoisuuteen.

Richard Dawkins selitti kulttuurievoluutiota meemi käsitteellä. Meemiä verrattiin geeniin biologisessa evoluutiossa. Vaikka ajatus ei enää ole kovin paljon esillä, on meemi hauska termi kompleksistenkin tietorakenteiden siirtymiselle ihmisestä ja yhteisöstä toiseen. Se selittää muutosta. Meemi monistuu verkoston omaisesti matkimalla, mutta myös oivaltamalla. Periaatteessa kulttuurievoluutio perustuu ihmisen tahtoon. Parhaimmillaan se on päämääräsuuntautunutta ja järjestäytyntä, kuten koululaitos ja yliopisto.

Taiteet, tieteet, tekniikka, oikeus- ja valtiolliset järjestelmät ovat syntyneet

sosiaalisessa kanssakäymisessä kumulatiivisesti, ihmisten ja yhteisöjen vuorovaikutuksen tuloksena. Ihmisen evoluutio jatkuu, mutta se ei ole niinkään geneettistä, vaan kulttuurista. Luonto ja ympäröivä kulttuuri ovat ihmisen kehittämisen vauhdittajia. Kun kehitys tapahtuu sosiaalisissa suhteissa, ihminen tarvitsee empatiaa ja suvaitsevaisuutta, erilaisuuden sietokykyä.

Ihmisten valinnoista riippuu, mihin suuntaan kulttuurievoluutio kehittyy. Paitsi tieteitä ja taiteita ihminen on myös siirtänyt sukupolvelta toiselle tuhon kulttuuria. Kun ihminen on kehittynein eläin, näinhän me ainakin itse ajattelemme, on ihmisellä myös suurin vastuu ympäröivästä luonnosta. Eikä sulkeutunut, muita vieroksuva yhteisö ole vienyt kehitystä myönteisessä mielessä eteenpäin missään. Tarvitsemme ihmisten ja yhteisöjen välistä vuorovaikutusta.

Tiede pyrkii objektiiviseen käsitykseen, mutta taide on subjektiivista. Ihmiskunnan taiteellinen tuotteliaisuus on jatkuvasti kasvanut ja taiteesta on osittain tullut kulutustavaraa. Taiteen vastaanottajana nykyihminen on laaja-alainen eikä välttämättä tyrmää kokeiluja. Taiteilijan sanoma saattaa joskus jäädä vastaanottajalle vieraaksi, eikä tarjoa eettistä nautintoa, mitä on pidetty taiteen tehtävänä. Parhaimmillaan taide herättää pohtimaan asioita.

”Humanismi arvostaa taiteellista luovuutta ja mielikuvitusta sekä taiteen muutosvoimaa. Humanismi korostaa kirjallisuuden, musiikin sekä esittävien, että visuaalisten taiteiden osuutta hyvälle elämälle” IHEU

TIETO JA KRIITTISYYS

”Humanismi on järkiperäistä. Humanismi pyrkii käyttämään tiedettä luovasti eikä tuhoavasti. Humanistit uskovat, että vastaukset maailman ongelmiin löytyvät ihmisten ajattelusta ja toiminnasta eikä jumalallisesta asioihin puuttumisesta. Humanismi kannattaa vapaan tieteen menetelmien käyttöä inhimillisen hyvän ja onnen ongelmien ratkaisemiseksi. Samalla humanistit uskovat, että tieteen harjoittamista ja teknologian kehittelyä on ohjattava inhimillisillä arvoilla. Tiede tarjoaa keinot, mutta sen tulee palvella hyvyttä.” IHEU

Arkitiedossamme on paljon sellaista, minkä varassa me osaamme suunnistaa yhteiskunnassa ja maailmassa. Saamme sitä omista havainnoistamme tai esimerkiksi auktoriteetteina pitämiltämme tahoilta. Se saattaa olla tiedostamatonta, mutta ohjaa silti toimintaamme. Arkitiedon varassa asioiden ymmärtäminen on kuitenkin vaikeaa.

Nyt informaation aikakaudella tiedon merkitys on entisestään korostunut. Tietona pitämäämme informaatiota tulvii digitaalisesti ja perinteisin menetelmin. Kaikilta ihmisiltä vaaditaan nyt kriittistä asennetta. Meille yritetään tietona ja totuutena välittää monenlaista propagandaa ja tyhjäänpäiväisyyksiä. Kuitenkin ammattitaitoiset toimittajat pystyvät informaatiotulvasta välittämään tavalliselle kuluttajalle ihmisen itsensä ja yhteiskunnan kannalta merkityksellisiä asioita. Mediakriittisyys ja sen opettaminen ovat erittäin tärkeitä. Kun sosiaalisessa mediassa toimittajan työ puuttuu, se

asettaa lukijalle ja kuulijalle itselleen suuria vaatimuksia. Pelkkä perustelematon mielipide ei ole tietoa. Toisaalta digitaalisesti voidaan nopeasti levittää merkittävää tietoa.

Tieto on valtaa. Sitä sopivasti valikoiden ja annostellen pyritään saamaan ihmisten mielet omalle asialle otollisiksi. Siksi itsenäisen ajattelun perustaksi tarvitaan luotettavaa tieteellistä tietoa. Humanismissa pyrkimys tiedon oikeellisuuteen on keskeistä. Yhteiskuntatieteissä ja filosofiassa Habermasin luonnehtima emansipatorinen tieto on kriittistä ja vapauttavaa, uuteen ajatteluun kannustavaa.

Tieteellinen tutkimus toimii arki ajattelun jatkeena ja pyrkii vähentämään arkitiedon heikkouksia, esimerkiksi liiallisia yleistyksiä, puutteellista päättelyä ja epä johdonmukaisuutta. Tieteen alat hankkivat tietoa eri metodeilla; luonnontieteet usein induktiivisesti ja ihmistieteet deduktiivisin menetelmin. Päämäärään voidaan pyrkiä eri menetelmin, mutta tieteen tarkoituksena on saada entistä toden-

mukaisempi ja luotettavampi käsitys meitä ympäröivästä todellisuudesta. Tärkeää kuitenkin on, että tuotettu tieto täyttää tieteellisen tiedon vaatimukset. Tieteen tulee olla avointa kaikille. Väitteet tulee perustella tieteellisin menetelmin ja tämän tulee olla julkista. Tutkijalla tulee olla kriittinen ote. Hänen on oltava valmis puolustamaan kantaansa ja hylätä totena pitämänsä, jos se osoitetaan muiden tutkijoiden taholta tieteellisin menetelmin vääräksi. Uudet asiat vaativat joskus pitkänkin ajan tullaksensa yleisesti hyväksytyiksi.

Toisaalta on kysyttävä, ovatko tiedet aina onnistuneet saamaan eettisesti kestäviä tuloksia. Tiede on monessa asiassa onnistunut parantamaan ihmisten elämänlaatua, mutta tiedettä käytetään myös ihmisen ja luonnon tuhoamiseen. Tarvitaan eettistä harkintaa siitä, mihin tutkimusvaroja käytetään ja miten tieteen tuloksia hyödynnetään.

Jatkuu lehdessä 4...

Pakolaiskriisi

Erkki Tuomioja

Vapaa liikkuvuus Euroopassa oli tosiasia vuoteen 1914 saakka, ihmiset saattoivat matkustaa ilman passeja ja viisumeja.

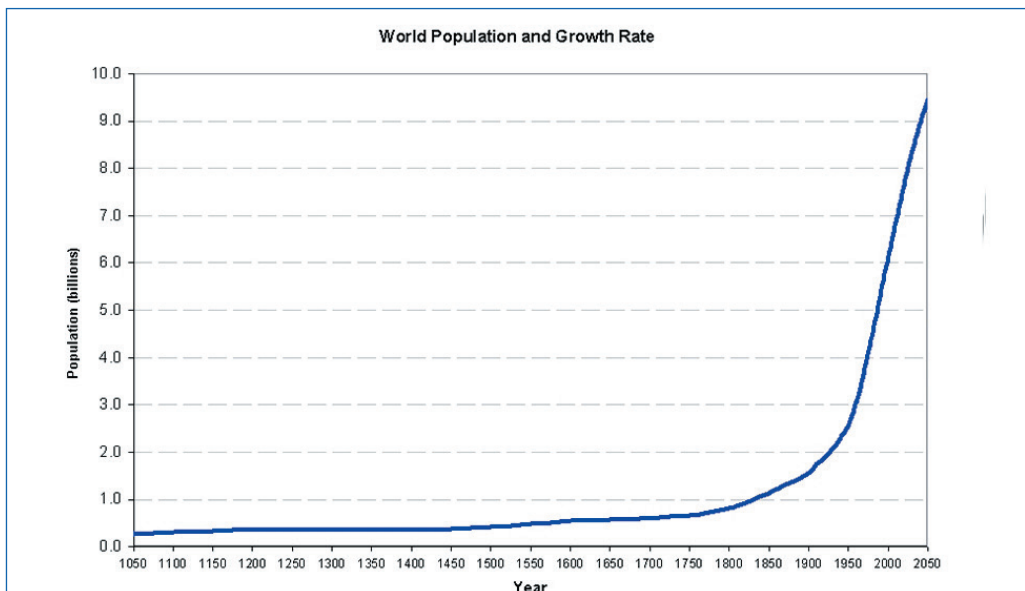
Miksi ihmiset etsivät Euroopasta uutta kotia? Humanismin päivät 22.11. 2015

Ihmiskunnan historia on ollut suurten muuttoliikkeiden historiaa. Suverenien valtioiden määrittämien rajojen maailma luotiin vasta Westfalenin rauhassa 1648, mutta se koski hallitsijoiden vallan maantieteellisiä rajoja, eikä juurikaan estänyt liikkuvuutta.

Vapaa liikkuvuus Euroopassa oli tosiasia vuoteen 1914 saakka, ihmiset saattoivat matkustaa ilman passeja ja viisumeja. Siihen aikaan maailman väkiluku oli kuitenkin vasta 1,8 mil-

jardia, ja vaikka siirtomaavallat olivat 1800-luvun loppuun mennessä jakaneet maapallon ja värittäneet kartat omilla väreillään, oli maailmassa kuitenkin siihen saakka ollut nykynäkökulmasta jokseenkin asuttamattomia alueita ja suuret kansakuntia muodostavat muuttoliikkeet olivat olleet mahdollisia, vaikka usein tapahtuivat alkuperäiskansojen kustannuksella, kuten Australian ja Pohjois-Amerikan asuttamisessa.

Taustaa: väestönkasvu maailmassa
1945 > 2015 2,3 mrd > 7.3 mrd

Tämän kuvan haluan näyttää merkittävimpana taustasyynä niille asioilla, joista tänään puhumme. Väestönkasvu on tärkein syy siihen, miksi me tänään elämme peruuttamattomasti kasvavan keskinäisen riippuvuuden maailmassa. Globalisaationkin nimellä tunnettu keskinäisriippuvuus ajaa maita ja kansakuntia yhteen sekä hyvässä että pahassa, piti siitä tai ei. Siitä ei myöskään yksikään maa pääse eroon, oli kyseessä sitten ydinasein varustettu supervaltia tai kääpiökokoinen saarivaltio.

Rajat avautuvat ja niin pääomat, tavarat, palvelut kuin ihmisetkin liikkuvat niiden ylitse koko ajan aikaisempaa helpommin ja suuremmin määrin.

Pakolaisuus muuttoliikkeiden syynä on ikivanha asia, mutta pakolaisten erottaminen muista muuttoliikkeisiin osallistujista on kohtuullisen uusi ja vasta toisen maailmansodan jälkeen kv. sopimuksilla säädely asia. Juutalaisten syrjintä ja vaino Euroopassa on ollut lähes arkipäivää ennen toista maailmansotaa, mutta senkaltaista systemaattista joukkotuhoa kuin Natsi-Saksa heihin (ja romaneihin ja muihin vähempiarvoiseksi luokiteltuihin ihmisryhmiin) sodan aikana kohdensi ei oltu nähty eikä siihen muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta muualla osattu tai haluttu ajoissa reagoida. Esim. Suomi piti käytännössä ovensa suljettuina juutalaispakolaisilta 30-luvulla. Ruotsi ei ollut alussa paljoa huomaanimpi, mutta auttoi pakoon ja otti vastaan lähes koko Tanskan juutalaisväestön vuonna 1943.

Sodan jälkeen Eurooppa oli täynnä pakolaisia. Keskitys- ja tuhoamislei-

reiltä vapautettujen juutalaisten lisäksi uutta kotia joutuivat nyt vuorostaan hakemaan toistakymmentä miljoonaa itäalueilta karkotettua saksalaista sekä myös muutama miljoona muiden kansallisuuksien edustajia, kuten ukrainalaisia, serbejä ja karjalaisia evakkoja Suomessa. Ruotsissakin paluuta Suomeen odotti vielä tuhansia Lapin sotaa paenneita Lapin asukkaita.

Vielä kuusi vuotta sodan päättymisen jälkeen liki puoli miljoonaa pakolaista Euroopassa oli edelleen leirimajoituksessa. Tämä oli tilanne kun YK:n jäsenvaltiot kokoontuivat Genevessä laatimaan edelleen pakolaisten status- ja kohtaloa määrittävän pakolaiskonvention vuonna 1951. Se perustui kolme vuotta aiemmin hyväksytyyn ihmisoikeuksien yleismaailmalliseen julistukseen jossa oikeus turvapaikan hakuun on mukana. Pakolaiskonventio koski alun perin turvapaikakaoikeutta vain Euroopassa ja laajeni maailmanlaajuisesti vuonna 1967, jolloin kuitenkin joukko alkuperäisiä allekirjoittajavaltioita jätti sen edelleen voimaan vain Eurooppaa koskevin rajoituksin. Tällainen maa on mm. Turkki, kun taas mm. Jordania, Libanon ja Saudi-Arabia puuttuvat kokonaan sopimuksen n. 145 ratifioineen maan joukosta. (Kuva 2)

Pakolaisten lukumäärä maailmassa on tänään UNHCR:n mukaan n. 20 miljoonaa. Tähän lukuun eivät vielä sisälly maansisäiset kodeistaan lähtemään joutuneet pakolaiset, joita on noin 40 miljoonaa maailmassa, yksin Syyriassa heitä on yli 7,5 miljoonaa.

Yli puolet pakolaisista on lähtöisin Afganistanista ja Syyriasta. Syyrian

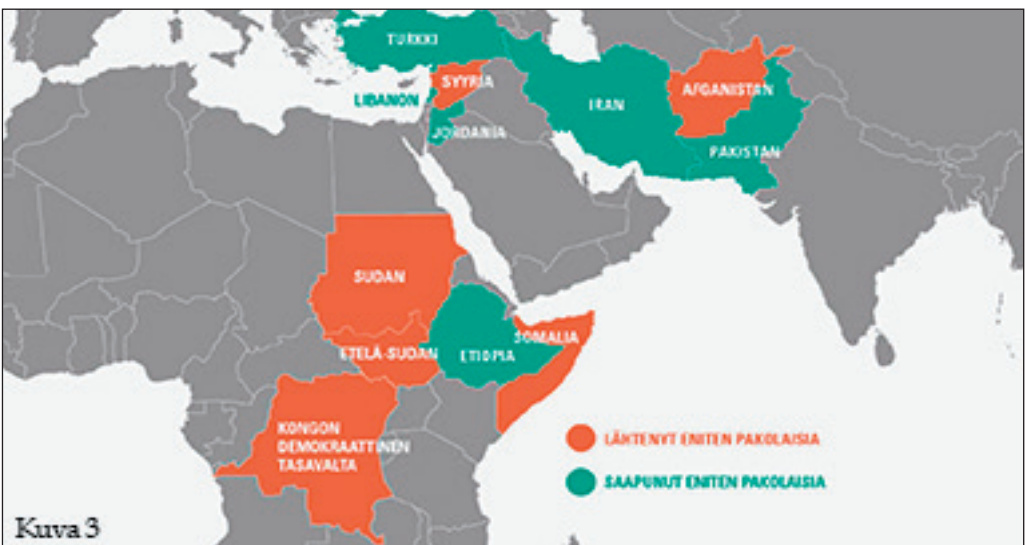
Kuva 2

pakolaisista yli kaksi kolmasosaa on kolmessa maassa, n. 1,5 miljoonaa on Turkissa, n. 1,2 miljoonaa Libanonissa ja n. 600 000 Jordaniassa. Nyt Eurooppaan hakeutuvista pakolaisista valtaosa on näistä kahdesta maasta sekä Irakista lähtöisin.

Pakolaisten suurin määrä ja osuus ei siis suinkaan ole Euroopassa, kuten osoittavat nämä taulukot. Suurten vastaanottajien joukkoon on eurooppalaisista maista päässyt mukaan vain Ruotsi: (Kuva 3 ja kuva 4)

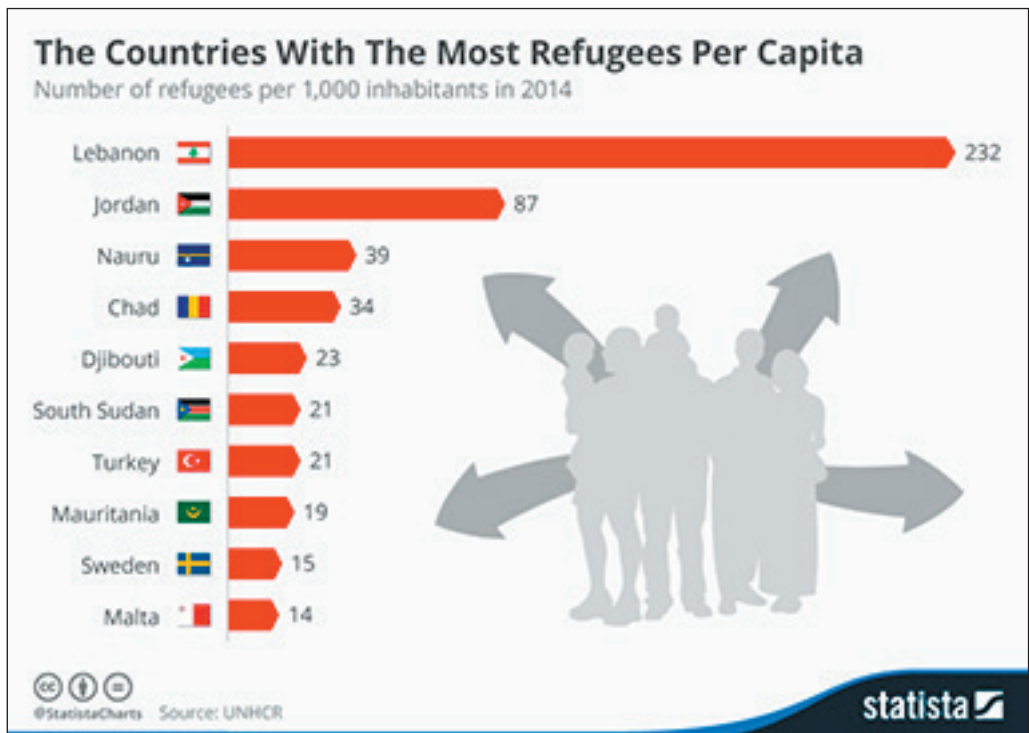
Kaikki kolme Eurooppaan suuntautuvan pakolaisuuden suurinta lähtömaata ovat sotatoimialueita. Afganistanissa ja Syyriassa on taisteltu pitkään ja sotatoimet näyttävät vain kiihtyneen. Kaikkiin näihin sotiin ovat osallisia ja siten myös pakolaisuudesta osavastuussa suoraan tai epäsuorasti myös Yhdysvallat ja useimmat Euroopan maat.

Miksi juuri nyt yritykset hakea turvapaikkaa Euroopassa ovat nousseet tällaisiin mittasuhteisiin, että yksin

Kuva 3

Kuva 4

Saksaan odotetaan mahdollisesti jopa 1 000 000 ja Suomeenkin ehkä jopa kolmekymmentä tuhatta turvapaikanhakijaa? Komission uusimman arvon mukaan EU:hun olisi v. 2016 hakeutumassa 1,5 miljoonaa maahantulijaa.

Sotatoimien kiihtyminen on yksi syy tähän. Kiihtyviin sotatoimiin kuuluvat myös Pariisin terrori-iskut, sillä terrori-iskujen kohteet ja uhrin ovat yli 95 prosenttisesti muualla kuin Euroopassa. Pariisista ei silti lähde pakolaisia, mutta kylläkin Bagdadista ja Kabulista ja muista kaupungeista joissa räjäytykset ja pommit ovat joka päiväistä todellisuutta eivätkä viranomaiset pysty eivätkä aina haluakaan suojella kaikkia kansalaisia.

Toinen syy on pakolaisten aseman jatkuva heikentyminen heitä eniten

vastaanottaneissa naapurimaissa, joissa erityisesti Libanonin ja Jordanian kyky ja halu huolehtia pakolaisista ehtyy.

Kolmas voi olla tietty yhtaikaisen reaktion laukeaminen, jonka taustalla voi yhtäällä olla sosiaalisessa mediasa nopeasti levinnyt tieto että Saksassa ja Suomessa ollaan valmiita vastaanottamaan pakolaisia, mutta yhtä lailla paniikinomainen ajatus, että nyt on päästävä Eurooppaan ja turvaan ennen kuin Eurooppa sittenkin taas saa suljettua ovensa.

Tällaisiin ihmismääriin sisältyy tietysti hyvin eritaustaista väkeä. Suuriin lukuihin mahtuu mukaan myös rikollisia, onnenonkijoita, huijareita ja myös kourallinen pahoissa aikeissa liikkeelle lähtenyt terroristikin. Suo-

messa heistä ei ole havaintoja, mutta mahdollisuus on täälläkin olemassa ja heidät on kyettävä identifioimaan ja palauttamaan. Viranomaistiedottamisessa on oltava tarkkana. Kun Supo tiedotustilaisuudessaan totesi aivan oikein, että joukossa saattaa olla terroristikytköksiä omaavia henkilöitä, niin mediassa tämä tietenkin uutisoitiin ikään kuin varmana faktana.

Valtaosa turvapaikan hakijoista on kuitenkin yksiselitteisesti ihmisiä jotka ovat sopimusten mukaisesti turvapaikan tarpeessa ja suojeluun oikeutettuja, ja yli 50 % heistä myös turvapaikan saa koko ajan tiukentuneen seulonnan jälkeen. Sekin on sanottava, ettei kielteisen päätöksen saaneistaakaan kuin pieni osa ole sellaisia, jotka pitäisi ehdottomasti torjua sen vuoksi että muodostaisivat vaaran vastaanottajamaalle.

Pakolaiset eivät siis ole työperäisiä maahanmuuttajia, mutta hekin ovat ihmisiä, jotka kotoutuksen onnistuessa tulevat antamaan rakentavan panoksensa vastaanottajamaan talouden ja kehityksen vahvistamiseksi, kuten hyvin hallitussa ja hoidetussa maahanmuuttopolitiikassa yleensä. Valtaosa pakolaisista kuitenkin toivoo vielä voivansa palata koteihinsa ja jälleenrakentamaan maataan heti kun se on turvallisesti mahdollista.

Pakolaiskriisi on jälleen myös Euroopan unionin kriisi. Schengen-alueen Dublinin sopimuksen mukaan pakolaisen turvapaikkahakemus on käsiteltävä siinä maassa jonne hän ensimmäiseksi EU-alueella saapuu ja hänet olisi siihen maahan myös palautettava. Säännöstöä ei ole par-

haimmillaankaan aina noudatettu ja sen toimivuutta on kritisoitu, mutta tänä vuonna se on jo lähes kokonaan romahtanut.

Vaikka viime kesästä alkaen uutisointi ja kuvat kertovat Saksaan, Ruotsiin ja Suomeen pyrkivistä turvapaikanhakijoista, on muistettava, että raskaimman taakan pakolaisten ja laittomien maahanpyrkijöiden vastaanottamisesta ovat kantaneet eteläisen Euroopan EU-maat, Italia, Kreikka, Malta ja Espanja.

Siten jo ennen tämän kesän pakolaiskriisin kärjistymistä ovat nämä eteläisen Euroopan maat vaatineet EU:lta toimia vastuun jakamiseksi, ja nyt näiden uusjakoa ja yhteisvastuunkantoa vaativien maiden joukkoon ovat liittyneet mm. Saksa, Ranska ja Ruotsi. Vastustajiin ovat jääneet Itä-Euroopan maat, joista erityisesti Unkarin toimet ja asennoituminen ovat häpeäksi koko Euroopalle.

Kysymys kuuluukin nyt, mihin ryhmään Suomi on itsensä asemoinut. Tyhjän äänestäminen eli komission vastuunjakoesityksen vastustaminen kesällä asemoi meidät ikävällä tavalla väärään ryhmään. Kyse on sekä toimivien yhteisten ratkaisujen tarpeesta, mutta myös solidaarisuudesta.

EU:ssa yhteisen, sisäisesti ja ulkoisesti oikeudenmukaisen, solidaarisen ja kestävälinjan hakeminen jatkuu edelleen. Sellaisesta sopiminen on myös Suomen etu, kuten monille solidaarisuuden tähän asti torjuneillekin on alkanut valjeta.

Akuutin kriisin hoitaminen inhimillisellä ja pakolaisten turvapaikan

tarvetta kunnioittavalla tavalla on nyt Euroopan päällimmäinen tehtävä, samoin kaikin tavoin sen estäminen, etteivät traagiset hukkumiset ja tukehtumiset sääliittömien ihmissalakuljettajien käsissä enää jatkuisi. Jälkimmäinen edellyttää myös yhteisiä raja- ja merivalvonnan tehostamistoimia, jota tarkoitettavaan operaatioon Välimerellä Suomikin osallistuu.

Yhtä selvää on, että laitonta salakuljetusta ei saada estettyä ellei ihmisille ole tarjolla laillisia ja turvallisia mahdollisuuksia hakeutua Eurooppaan. Yksi mahdollisuus tähän on ns. humanitääristen viisumeiden käyttöönotto EU:ssa.

Tämä edellyttää myös EU:n tehokasta yhteistyötä pakolaisten lähtömaiden naapurien kanssa, joiden kestokyvyn rajat pakolaisten vastaanottajina ovat moninkertaisesti koeteltuna Euroopan maihin verrattuna. Ajatukset kolmansiin maihin perustettavista pakolaisten vastaanottokeskuksista ja leireistä eivät ole toteutettavissa ilman näiden maiden suostumusta ja hyvää yhteistyötä niiden kanssa ja luonnollisesti kaikkien tästä EU:n rajallisesta vastaanottohalusta aiheutuneiden kustannusten korvaamista.

Totta kai tätä pitää koettaa edistää, mutta on surkeata kuunnella miten innostuneimpia ongelman palauttamisesta köyhemmille ja jo nyt raskaimman taakan kantaneille maille ovat juuri ne tahot, jotka innokkaimmin ovat vaatineet Suomen nyt toteuttaman kehitysyhteistyön ja kansainvälisen kriisinhallinnan leikkauksia.

Leirit eivät ylipäätään ole kenenkään koteja, vaan aina tilapäismajoit-

tus, joka joidenkin osalta on voinut jatkua vuosikausia. Siksi on perusteltua laajentaa myös sitä miten EU maat Suomi mukaan lukien ottavat vastaan kiintiöpakolaisia, jotka valitaan vammaisista, erityishoitoa vaativista ja muista kaikkein vaikeimmassa asemassa olevista pakolaisista.

Ajatus että pakolaisia ryhdyttäisiin valikoimaan uskonnollisin, etnisiin tms. perusteisiin on torjuttava kuten mm arkkipiispa Mäkinen on erittäin selvästi tehnyt. Pidän hyvin arvokkaana ja tärkeänä sitä, miten Suomen kirkon korkein johto on ottanut kantaa pakolaiskriisiin ja torjunut uskontokortin käytön suuntaan tai toiseen.

Ei ole syytä nostaa yhtään uskonnollista ryhmää syytösten sen enempää kuin uhriutumisen kohteeksi. Suomessakin väitetään että kristityt olisivat erityisen uhattu ryhmänä maailman konflikteissa. Näin kiistatta on jollain alueilla esim. Lähi-idässä, joissa he ovat vähemmistönä, mutta tällöin yhtä lailla vaaranalaisessa asemassa ovat yleensä muutkin laajaan muslimiväestöön kuuluvat uskonnolliset tai etniset vähemmistöryhmät.

Konflikteissa eniten uhanalaisia ovat muslimit, joita tappavat ennen muuta toiset muslimit, mutta myös juutalaiset Palestiinassa, hindut Intiassa ja buddhalaiset Myanmarissa. Kuitenkin jokainen elämä on aivan yhtä lailla suojelun tarpeessa ja siihen oikeutettu oli kyseessä mikä uskontokunta tahansa tai sitten ateisti. Kaikkien uskontokuntien historiaan ja nykypäivään on liittynyt terrorismia, unohtamatta sitä että ateistitkin ovat sitä voineet käyttää, eikä se kenen-

kään käyttämänä ole koskaan hyväksyttävää.

Tärkeintä ja samalla myös vaikeinta on toimia niiden konfliktien, sotien ja ihmisoikeusloukkausten lopettamiseksi, jotka ajavat ihmisiä pakolaisiksi heidän etnisestä tai uskonnollisesta taustastaan riippumatta.

Samalla on ymmärrettävä, ettei edes kaikkien nyt käynnissä olevien sotien lopettaminen tule pakolaisuutta eikä muuttohalukkuutta lopettamaan. Entistä vaikeammaksi tulee myös sotaa ja vainoa pakenevien erottaminen ns. elintasopakolaisista. Jälkimmäinen käsite on sinänsä väärin leimaava. Vaikka Suomesta lähti esim. 1918 ja 1944 ns. aitoja pakolaisia ovat toista sataa vuotta sitten Pohjois-Amerikkaan ja viisikymmentä vuotta sitten Ruotsiin lähteneet sadattuhannet suomalaiset juuri näitä tällaisia paremman toimeentulon tarpeessa olleita ns. elintasopakolaisia.

Ilmastomuutoksen eteneminen tulee joka tapauksessa ylläpitämään ja lisäämään muuttopaineita. Pahimmillaan se tarkoittaa tarvetta niiden pienien saarivaltioiden koko väestön uudelleensijoittamista, jotka valtamerien pinnannousu uhkaa kokonaan jättää alleen, mutta myös aavikoituminen ja muut heikkenevät ympäristöolosuhteet pakottavat ihmisiä hakeutumaan elinkelpoisimmille alueille.

Vaikka väestönkasvu tulee jatkamaan tasaantumistaan tiedämme, että maailman väkiluku nousee ainakin yhdeksään tai kymmeneen miljardiin ennen kuin se voi tasaantua. Tämä ja kaikki muut keskinäisriippuvuuden

kasvua tarkoittavat asiat merkitsevät sitä, että tulevaisuuden maailmassa kaikki maailman valtiot tulevat olemaan enenevässä määrin monikulttuurisia, monietnisiä ja moniuskonnollisia.

Vaihdannan lisääntyminen ja työnojaon syventyminen, johon ihmisten kasvava liikkuvuus liittyy, on lisännyt vaurautta ja hyvinvointia kaikkialla maailmassa. Rajojen pysyvä sulkeminen taloudellisen tai kulttuurin omavaraisuuden tavoittelemisen merkeissä vain köyhdyttää kaikkia sekä taloudellisesti että henkisesti. Tämän peruuttamattomuuden ymmärtäminen ja siihen sopeutuminen on vakauden, rauhan ja koko ihmiskunnan tulevaisuuden avainkysymys.

Tässä onnistumme vain, jos tämän monikulttuurisuuden yhdistävänä tekijänä on kaikkien sitoutuminen ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistukseen. Sen keskeisiä periaatteita ihmisten tasavertaisuudesta naisten ja miesten kesken tai miltään muiltakaan osin ei voi loukata millään kulttuurirelatiivisilla. Siksi vaatimus jonka mukaan maassa on eletävä maan tavoin ei kestä, vaan oikea vaatimus on, että kaikkialla maailmassa on eletävä ihmisiksi.

Monikulttuurisuuden ymmärtäminen ja siihen sopeutuminen ei tietenkään ole aina helppoa eikä ongelmattonta. Epäonnistumisista on myös paljon esimerkkejä. Niistä täytyy ja voidaan oppia. Sata vuotta sitten Pohjois-Amerikkaan ja 60-luvulla Ruotsiin lähteneet suomalaiset maastamuuttajat saivat aikanaan kohdata monia ennakkoluuloja ja vaikeuksia.

Maahanmuuttajien kotouttamisessa on meilläkin paljon puutteita ja parannettavaa.

Suomen pakolaistyöllä on kuitenkin vahva perinne vaikka tämän mittaluokan haastetta emme ole aiemmin kohdanneet. Hyvin hoidettuna humanitaarinen maahanmuutto on Suomelle mahdollisuus, heikommin hoidettuna se muodostaa syrjäytymisen ja yhteiskunnan eriytymisen uhkakuvia.

Tämän päivän keskustelun aiheena on se, miten pakolaisten vastaanottoa voidaan ja tulisi kehittää. Maahanmuutto, mukaan lukien humanitaarinen maahanmuutto, koskettaa koko yhteiskuntaa ja kaikkia sen palveluita.

Kyse on tässäkin tasa-arvosta ja sen mukaisesta kohtelusta. Jos se millä tahansa perusteella evätään ei ole ihme, jos näin kohdeltujen ihmisten joukossa, olivat he sitten pakolaisia, maahanmuuttajia tai kantaväestöä, esiintyy myös enemmän kielteistä häiriökäyttäytymistä ja rikoksia kuin edellytykset elämän hallintaan saaneiden ihmisten keskuudessa.

Suomalainen yhteiskunta elää tällä hetkellä vaihetta, jossa eriarvoisuuden kasvu on valitettavan totta. Eriarvoistuminen voi kohdentua erityisen vahvasti maahanmuuttajiin ja johtaa pahimmillaan syrjäytymisen kier-

teeseen. Tämä tekee erityisen haasteelliseksi sen, miten hoidamme nyt meihin kohdistuvan pakolaisten liki räjähdysnomaisen kasvun, eikä pakolais- ja maahanmuuttopolitiikkaa voi siksi tarkastella erillään yleisestä talous- ja yhteiskuntapolitiikasta,

Pakolaisten kotoutumisen tukeminen on monialaista toimintaa. Myös kansalaisjärjestöjä tulee kuulla ja ottaa entistä vahvemmin mukaan tähän työhön. Kansalaisjärjestöjen asiantuntemusta maahanmuuttoasioissa ja sitä ilahduttavan runsasta vapaaehtoista auttamishalua, jota suomalaiset ovat viime viikkoina osoittaneet, tarvitaan niin maahanmuuttopolitiikan kehittämisessä kuin arjen toiminnassa pakolaisten kotoutumisen tukemiseksi.

Maahanmuuttajien ja pakolaisten kotouttamisesta on myös muualla toteutettuja hyviä käytäntöjä ja onnistumisia, joista voidaan oppia ja niiden kautta nähdä, minkälainen suunnaton etu ja rikkaus monikulttuurisuus parhaimmillaan on. Suomi olisi monessa suhteessa paljon köyhempi ilman elävää kaksikielisyyttämme, argentiinalaista tangoa tai joukkuepelien tasoa nostaneita maahamme kulkeutuneita ihmisiä ja vaikutteita ja kaikkia niitä monikulttuurisuuden ilmentymiä, jotka meitä ja historiaamme ovat muokanneet.

Kunniamaininta - Ele Aleniuksen kiitospuhe

Parempaan maailmaan rakentaminen on vasta mahdollisuus. Sen realisoituminen edellyttää kuitenkin yhteiskunnallisen ajattelun kehittymistä.

Hyvät kuulijat.

Kiitän Humanistiliittoa minua koskevasta kunniamaininnasta. Olen siitä erittäin ilahtunut. Minulle se merkitsee paljon. Näin erityisesti sen vuoksi, että siitä päättäneet ovat humanisteja.

Koen tämän päätöksen tunnustuksen antamisena ainakin osalle minun ajatteluani. Erityisesti haluan nähdä sen arvonantona niille näkemyksilleni, joita minulla on koskien ihmiskunnan sisäisten yhteiskunnallisten suhteiden kehitystä nykyisessä tieteen ja teknologian historiallisen suuressa muutosvaiheessa.

Käsitykseni mukaan Humanistiliiton toiminnassa painopiste on vahvasti uskontokriittisyydessä. Ymmärrän sen tärkeyden yleisesti katsoen ja varsinkin maailmantilanteen nykyisen hulluuden vallitessa. Oman ajatteluni painopiste on kuitenkin edellä mainitsemani tieteen ja teknologian nopean kehitysvaiheen ja yhteiskunnallisen kehityksen välisen kasvavan tasapainottomuuden problematiikassa.

Tämä vaihe on mielestäni verrattavissa valistuksen aikaan, jolloin osa ihmiskuntaa alkoi ottaa yhä enemmän

vastuuta itsestään. Valistus muutti ratkaisevasti ihmiskunnan historian kulun perusteita. Siirryttiin sääty-yhteiskunnasta demokratian ja teollistumisen aikaan. Olennaista oli se, että kaiken perustana oli tiedon sysäyksellisen voimakas kasvu ja laajentuminen tajuttaessa, että maa ei ollutkaan kaikkeuden keskus.

Vastaava tilanne on mielestäni myös nyt. Totta kai tieto on kasvanut koko ajan jopa kiihtyvällä vauhdilla niin, että voidaan puhua tieteen ja teknologian aikakauden alkamisesta tai yleisemmän käytännön mukaisesti digitaalisesta aikakaudesta. Mutta mikä tässä yhteydessä on se tekijä, jonka mukaan tilannetta voi verrata valistuksen aikaan. Minusta se on siinä, että tieto on suhteellisen lyhyessä ajassa edennyt niin perustavanlaatuisesti uusiin ulottuvuuksiin, että ihmiskunnan tulevaisuuden näkymät ovat selvästi määritettävissä joko tai -asetelmaksi. Uhat ovat suuremmat kuin koskaan ennen ihmiskunnan historiassa mutta toisaalta myös positiivisen kehityksen mahdollisuudet ovat suuremmat kuin koskaan ennen. Ihmiskunta on suurten valintojen edessä. Jatketaanko sitä hallitsematonta kehitystä, joka on synnyttänyt uhat, vai suuntaudutaanko

kehityksen suurten linjojen hallintaan asetelman muuttamiseksi.

Lyhyesti sanottuna tämä asetelma on syntynyt fysiikan 1900-luvulla tapahtuneen vallankumouksellisen kehityksen seurauksena. Vähän ennen vuosisadan puoliväliä rakennettiin ydinase ja muutama vuosikymmen myöhemmin kvanttifysiikkaan perustuva tietokone. Edellinen edustaa uhkaa, jota täydentää teollistuneen maailman energian käytön vaikutus ilmastoon. Jälkimmäinen edustaa positiivisia mahdollisuuksia.

Kun korostan sitä, että tietokone perustuu nimenomaan kvanttifysiikkaan, haluan sillä tuoda esiin sen, miten erikoinen tämä tilanne todella on. Kvanttifysiikka tutkii mikromaailmaa, alkeishiukkasia ja niiden käyttäytymistä. Kun nyt tiedämme, miten suuri merkitys tietokoneilla ja digitaalisella todellisuudella on vaikuttaa ihmisten elämään, jopa ohjata yhteis-

kuntaa, niin onhan se aika erikoista, että mikromaailman avulla meillä on mahdollisuudet rakentaa uusi parempi maailma. Valistus lähti liikkeelle suuntautumisesta makrokosmokseen. Siellä me jo seikkailemme. Nyt ratkaisevana tekijänä on mikrokosmoksen avautuminen.

Paremman maailman rakentaminen on vasta mahdollisuus. Sen realisoituminen edellyttää kuitenkin yhteiskunnallisen ajattelun kehittymistä. Juuri nyt vallitseva maailmantilanne tuo esiin sen, että vanhalla tavalla ei voida enää kauan jatkaa ilman kohtalokkaiden katastrofien vaaraa. Tarvitaan objektiivisen kehityksen ja yhteiskunnallisen ajattelun tasapainoa, jotta elämän olemassaolo tällä planeetalla voidaan turvata ja mikä tärkeintä, että tästä planeetasta tulisi humanin sivilisaation planeetta.

Vielä kerran -- Kiitos.

Nobelistin testamentti

Jouni Huhtanen

Grass, Günter: Grimmin sanat. Rakkaudentunnustus. Suomennos ja jälkisanat Oili Suominen. Teos, Helsinki 2015, 348 sivua. [Alkuteos: Grimms Wörter. Eine Liebeserklärung. Steidl, Göttingen 2010.]

Grimmin sanat on saksalaisen, vuonna 1999 kirjallisuuden Nobel-palkinnolla palkitun Günter Grassin (1927–2015) kaunokirjallisen omaelämäkerran kolmas ja viimeinen osa. Trilogian muut kirjat ovat Beim häuten der Zwiebel (2006, suom. Sipulia kuoriessa, Tammi 2007) ja Die Box (2008, suom. Taikalaatikko, Tammi 2009). Teoksen on kääntänyt asianmukaisesti suomeksi Grassin luottosuomentaja Oili Suominen.

Teos on Grassin persoonallinen kunnianosoitus yhtäältä Saksan kielelle ja sen ilmaisuvoimalle ja toisaalta Jacob ja Wilhelm Grimmille ja heidän suurisuuntaiselle Deutsches Wörterbuch -sanakirjahankkeelleen. Jacob Grimm (1785–1863) toimi Göttingenin yliopiston professorina ja ehti saada valmiiksi alkuaan vihkosina julkaistun teoksen osat A, B, C ja E. Wilhelm Grimm (1786–1859) sen sijaan kunnostautui ensisijaisesti kaunokirjailijana ja toimitti sanakirjasta ainoastaan osan D. Teos valmistui kahden Saksan yhteistyönä vasta vuonna 1960 – yli 120 vuotta hankkeen aloittamisen jälkeen.

Grassin teos kuvaa sanakirjan alkuvaiheita ja peilaa Grimmin veljesten sanastonkeruutyötä Saksan 1800-luvun puolivälin yhteiskunnallisiin oloihin. Kirjailija varioi tyylliseen ominaisesti historian eri kausia ja sovittaa sanakirjan syntyhistorian ja Saksan poliittisen kehityksen taustaksi omille kokemuksilleen ja kirjailijantyölleen. Nämä teoksen perustasot – 1800-luvun kulttuuri ja Grassin omakohtaiset muistot 1900-luvun jälkipuoliskon tapahtumista – erottuvat suhteellisen hyvin toisistaan eikä Grassin tuotantoon aikaisemmin tutustuneelle lukijalle tuota vaikeuksia seurata teoksen monitasoista juonenkulkua.

Teoksen omaelämäkerrallisissa katkelmissa huomiota saavat muun muassa Grassin Süddeutsche Zeitungiin 1970-luvun alussa kirjoittamat oikeistoradikaaleja parjanneet kiistakirjoitukset, kansallissosialismin perintö sekä DDR:ssä Neuvostoliiton miehityksen jälkeen kehittynyt ”jähmeä diktatuuri”. Raportointi on pienimuotoista eikä Grass keskity kyseisiin yksityiskohtiin kovin intensiivisesti. Hän ei kuvaile laajasti nuoruuden

sotakokemuksiaan tai poliittista toimintaansa sosiaalidemokraattisena radikaalina. Niin ikään hän ei vihjaa näkyvästi kansallissosialistiseen menneisyyteensä tai toimiinsa Waf-fen-SS:n riveissä. Viimeksi mainittua asiaa ruodittiin sekä Saksan että muiden maiden lehdistössä suhteellisen laajasti sen paljastuttua vuonna 2006.

Mielenkiintoisemmin ja monisana-isemmin Grass sen sijaan kuvaa kirjallista toimintaansa ja sen poliittisia ulottuvuuksia 1980- ja 1990-lukujen osalta. Kirjailija selostaa muun muassa Frankfurtin vuoden 1997 kirjames-sujen päätteeksi jaetun Saksan kirjakauppiaiden rauhanpalkinnon jakoon liittyneitä sattumuksia. Kyseisenä vuonna palkinto myönnettiin kurditaustaiselle turkkilaiskirjailijalle Yasar Kemalille (1923–2015). Grassin Paavalinkirkossa Kemalin kunniaksi pitämä juhlapuhe nostatti kohun siksi, että hän puhui Kemalin kirjailijantyön sijaan kurdeihin kohdistuneista vainoista. Kun Saksat vuoden 1990 jäl-keen yhdistyivät, toimitettiin DDR:n kansanarmeijan varastoista panssa-rikalustoa Turkin armeijalle. Grassin mukaan Saksasta tuli näin rikollinen ja osasyylinen kurdien vainoihin. On selvää, etteivät kirkon etuosaan ah-tautuneet frankfurtilaiset pankkiirit ja poliittinen eliitti olleet kovin vaikuttu-neita tällaisesta puheesta.

Oman episodinsa muodostaa kerto-mus Saksan demokraattisen tasaval-lan turvallisuuspalvelun Staatssicher-heitsdienstin (Stasi) 20. kesäkuuta 1988 päiväämstä asiakirjasta, joka kertoo DDR:n ja BRD:n kirjailijaliit-tojen Petzowissa järjestämästä kirjai-lijatapaamisesta. Kahden valtion kir-

jailijoiden ajatuksena oli yhdistää voi-mansa rauhan ja aseistariisunnan puo-lesta, mutta liittojen välille syntyi pari mielenkiintoista kiistaa. Ensimmäinen koski tilannetta, jossa DDR:n puoliso-ko oli valmis taistelemaan Länsi-Sak-saan sijoitettujen yhdysvaltaisten keskimatkan ohjusten poistamiseksi, muttei Itä-Saksaan sijoitettujen neu-vosto-ohjusten poistamiseksi. Toinen kiista käsitteli 1950-luvulla oikeuteen haastetun länsisaksalaisen kirjailijan ja ”stalinismin uhriksi” joutuneen Erich Loestin rehabilitointia. Grass ihmettelee, miksi hänen itäsaksalaiset kollegansa eivät uskaltaneet ottaa näihin kysymyksiin kantaa kovin näky-västi, vaikka ajat olivat muuttumassa ja Neuvostoliitosta kantautuneet uu-det signaalit ymmärrettiin hyvin jo Unkarissa ja Puolassa.

Grimmin sanat ei ole historiankir-joitusta eikä sitä tule sellaisena pitää. Sitä vastoin se on merkittävä doku-menti siitä, miten kirjailija itse on Saksan historialliset vaiheet ja kohta-lonhetket ymmärtänyt. Grass pyrkii kiihkottomaan ilmaisuun, mutta var-sinkin oman uransa käännekohtiin liittyviä kysymyksiä ja samaansa kritiikkiä kommentoidessaan hänen äänessään voi havaita paikoin jonkin-laista piiloista katkeruutta ja väsymys-tä. Yleisiä poliittisia ja yhteiskunnalli-sia asioita selittäessään hän sen sijaan esiintyy rauhan ja suvaitsevaisuuden asiamiehenä ja tällöin hänen sanansa ovat yhä terävän viiltäviä.

Kerronta on pääsääntöisesti lyhyttä ja intensiivistä, mutta joissain kohdin sanottavan paljous on koitua käsittelyn kohtaloksi. Grassin huomiot ja muis-tot omasta urastaan, perheestään ja

ystävistään, kustantajistaan sekä Saksan valtiollisesta kehityksestä seuraavat paikoin toisiaan turhan vuolaana virtana. Sisällöllisestä rikkaudesta huolimatta teos ei nouse teemoiltaan samalle tasolle kuin hänen historiallisesti laaja-alaiset (ja poliittisesti provokatiiviset) suurteoksensa *Hundejahre* (1963, suom. *Koiranvuosia*, Tammi 1985), *Der Butt* (1979, suom. *Kampela*, Tammi 1979), *Die Rättin* (1986, suom. *Rottarouva*, Tammi 1987) ja *Ein weites Feld* (1995, suom. *Avarammille aloille*, Tammi 1996). Se tarjoilee kuitenkin mainittujen teosten yhteiskunnallisen paatoksen sijaan henkilökohtaisen ja paikoin jopa lyyrisen kuvan Grassin tuntemuksista Saksan kansaa ja sen kulttuuria kohtaan.

Tässä puheena olevan käännöksen myötä Grassin tuotannon tärkeät proosateokset ovat saatavissa suhteellisen hyvin suomeksi. Oili Suominen on tehnyt pitkän päivätyön Grassin tuotannon parissa. Tietävästi Grimmin sanat oli hänelle vaikea käännöstyö siksi, että Grass on jakanut teoksensa yhdeksään päälukuun Grimmin alkuperäisen sanakirjan aakkosten (A-F, K, U, Z) mukaisesti ja käyttänyt

kussakin luvussa huomattavan paljon aina kyseisellä kirjaimella alkavia sanoja. Tästä teknisestä, kääntämistä vaikeuttavasta seikasta huolimatta suomennos toimii paikoin erittäin hyvin suomen kielelle ominaisen allitteraation avulla. Kyseinen Kalevalasta tuttu tyylikeino sopii hyvin Grimmin veljeksistä ja heidän elämäntyöstään kertovaan teokseen.

Mikäli Suomisella vielä riittää mielenkiintoa ja aikaa, olisi suotavaa, että hän tarttuisi suomalaisten lukijoiden iloksi Grassin *Aus dem Tagebuch einer Schnecke* -teoksen (1972) kääntämiseen, sillä se on Grassin ainoa merkittävä proosateos, jota ei ole toistaiseksi suomennettu. Grimmin sanoissa Grass sivuaa liittokansleri Willy Brandtin (1913–1992) vaalikampanjoiden hyväksi tekemäänsä työtä, muttei puhu *Tagebuchin* tavoin laajemmin SPD:n (Sozialdemokratische Partei Deutschlands) vuosien 1969–1972 poliittisesta toiminnasta tai itselleen erityisen tärkeän kirjailijaryhmä *Gruppe 47:n* edesottamuksista. Nämä teemat ovat olleet Grimmin sanoissa esitettyjen asioiden lisäksi tärkeitä tekijöitä sodanjälkeisen Saksan merkittävimmän kirjailijan elämässä.

Hyvän elämän filosofiaa

Irma Peiponen

Professori Ilkka Niiniluoto on alkanut purkaa tähänastista elämäntyötään kirjoiksi. Lähdeluetteloa katsoessa voi huomata, miten laaja tuotanto Niiniluodolla on. Siinä riittää kokoamista ja päivittämistä tulevien tutkijoiden tarpeisiin. Hyvän elämän filosofiaa on esseekokoelma eri elämän aloilta ja sopii hyvin maallikonkin luettavaksi.

Niiniluoto käy läpi filosofista ajatuksen kulkua läpi vuosisatojen ja -tuhansien niin, että lukija hämmästelee sitä, miten läpikotaisin kirjoittaja tuntee länsimaisen ajattelun kehittymisen. Asialle kuin asialle voi löytää pohjaa filosofiasta. Eri tieteiden filosofia on yhdistävä tekijä pitkälle erikoistuneessa maailmassamme.

Eri tieteet etsivät tutkimuksen kautta tietoa siitä, mikä ihminen on ja miten hänen tulee tässä maailmassa elää. Myös taiteet ovat tärkeitä erilaisten ihmiskuvien muovaamisessa. Ne vaikuttavat siihen, miten asioihin tutkimusta kohdennetaan ja toisaalta, mitä vaatimuksia taiteelle esitetään.

Maallikkoa auttaa kovasti, kun Niiniluoto esittelee eri koulukuntia asia-yhteyksissä. Näin on helpompi asettaa jatkumoon ja oikeaan kontekstiin tietoa, mitä elämässä tulee vastaan.

Humanistin kannalta mielenkiintoisin essee on ”Naturalismi ja humanismi”, mikä onkin esitetty huma-

nismien päivillä vuonna 2002. Samoin meille keskeistä on essentialismin ja materialismin eri muotojen arviointi. Siinä Niiniluoto päätyy emergentin materialismin kannalle: Ihminen on ainetta ja energiaa, mutta hänellä on kulttuurievoluution sosiaalisessa vuorovaikutuksessa kehittynyt henkinen perintö. Näin myös kattojärjestömme IHEU:n kysymykset moraalien sisällöstä ja elämän tarkoituksesta ratkaistaan valistuneiden ihmisten kesken valistuneen järjen avulla.

Niiniluoto viittaa Karl Popperiin, jonka mukaan on olemassa fyysinen maailma, subjektiivinen ihmismieli ja kolmantena kulttuuri ja sosiaaliset instituutiot. Hän tunnustautuu ontologiseksi realistiksi. Sen mukaan fyysinen maailma on ensisijainen muihin nähden. Ihmisen minän synty ja itsetietoisuus eivät kuitenkaan ole redusoitavissa fyysiseen maailmaan. Moraalin synty voidaan selittää sosiaalisen yhteistoiminnan erityisenä muotona, jota yksilöiden itsetiedostus edellyttää.

Niiniluoto viittaa Eino Kailan kehittämään symbolifunktion käsitteeseen: ihminen pystyy ymmärtämään, että inhimillisessä kehityksessä tärkeä kieli on eri asia, kuin sen esittämä todellisuus. Näin myös ajantaju ja muistin merkitys selvenevät. Kielellisen merkityksen taso voidaan kuvata ihmisen rakentaman sosiaalisuuden muotoon.

Humanistisen etiikan perustana Niiniluoto pitää arvokonstruktivismia. Arvot ovat ihmisen tekemiä ja ylläpitämiä sosiaalisia muodosteita. Arvojen sosiaalinen muotoutuminen ei kuitenkaan sulje pois yksilön mahdollisuutta ja oikeutta (ja velvollisuutta?) omaan harkintaan. Arvojärjestelmän omaksuminen on henkilökohtainen valinta, jonka perusteista voidaan käydä filosofista keskustelua. Itsetietoisuuteen kykenevän ihminen voi harkita, ovatko hänen tarpeensa ja käyttäytymisensä eettisesti kestäviä.

Jos ihmisellä on oikeaa tietoa ja eettinen mielenlaatu, hänellä tulisi myös olla tahto ja mahdollisuus tehdä oikeita tekoja. Ihminen ei ole vapaa valitsemaan oikeita tekoja, jos hänen tahtonsa on ulkoisten olosuhteiden vanki tai jos hän on altistunut alitajuisille yllätyksille, jotka estävät häntä valitsemasta oikeita uskomuksia tekojensa pohjaksi.

Vapaa ihminen on autonominen itseään määräävä agentti, jolla on myös positiivista vapautta eli valinnaisia vaihtoehtoja. Näin myös yhteisön ja yhteiskunnan merkitys korostuu.

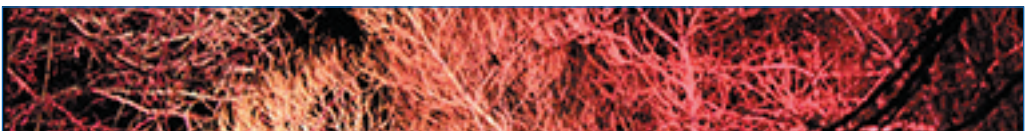
Ihannetapauksessa ihmisen teoilla on hyvä motiivi (arvorationaalisuus), hyvät keinot (välinerationaalisuus) ja hyvä aiottu tulos.

Valitettavasti ihminen pystyy myös päinvastaisiin tekoihin. Teon taustalla olevat uskomukset saattavat olla ennakkoluuloisia tai vääriä, mistä ihminen itse kantaa vastuun. Häikäilemättömyyteen voi johtaa vallan himo, ahneus ja itsekkyyys; sellainen oman edun tavoittelu, mikä tuottaa pahaa muille.

Oikea tieto on hyvän elämän ja viisauden peruspilari, mutta viisauteen ihminen tarvitsee myös eettisen näemyksen.

Uskontoperäisellä ja humanistisella etiikalla on merkittäviä yhtymäkohtia, vaikka kaikkiin nykyajan uskontoihin ei kuulu suvaitsevaisuus ja uskonnonvapaus. Ihmisoikeudet, omanarvontunto, ihmisten välinen ystävyys, solidaarisuus, huolenpito lähimmäisistä ja tulevista sukupolvista, luonnon ja kulttuuriperinteen kunnioitus ovat päämääriä, joiden puolesta saatamme olla erilaista taustaolettamuksista huolimatta yhtä mieltä, sanoo Niiniluoto.

Oppimisen ylistys on tärkeä juonne "Hyvän elämän filosofiassa". Niinpä meillä ei ole vaikeuksia Helsingin humanistiyhdistyksessä mieltä, mitä kirjaa syksyllä kulttuuriklubissamme käsittelemme. Suosittelen Niiniluodon kirjaa kaikille muillekin!

Tapatumakalenteri kevät 2016

Helsingin humanistiyhdistys ry:n keskustelutilaisuudet

Yhdistys järjestää kerran kuussa avoimia ja maksuttomia keskustelutilaisuuksia. Kaikki tilaisuudet toteutuvat **torstaisin klo 18** Familia Clubin tiloissa **osoitteessa** Yrjönkatu 29 A 2. krs (ovi porttikäytävässä)

- 21.1. FL Robert Brotherus
Evoluutio ja jumalien synty
HUOM! poikkeuksellisesti kuukauden 3. torstai

- 11.2. YTM, FK Irma Peiponen
Sekulaari humanismi

LIITY JÄSENEKSI SUOMEN HUMANISTILIITTOON!

Suomen humanistiliitto edustaa sekulaaria eettistä humanismia. Kansainväliselle humanistiliikkeelle ja Suomen humanisteille keskeistä on ihmisen arvo ja vastuu: humanisti uskoo elämään ennen kuolemaa Humanistiliitto pyrkii edistämään esteetöntä maailmankatsomuksellista pohdintaa ja katsomuksellista tasa-arvoa sekä tuo esille uskontokuntiin sitoutumattomien näkökulmia ja humanistista tapakulttuuria.

Suomen humanistiliitto on osa maailmanlaajuisia kansainvälistä humanistiliikettä, jota edustaa keskusjärjestö International Humanist and Ethical Union eli IHEAU: www.iheau.org

Humanistiliitolla on paikallisia yhdistyksiä Helsingin, Länsi-Uudenmaan ja Pohjois-Pohjanmaan humanistiyhdistykset. Näistä muun muassa Helsingin ja Länsi-Uudenmaan yhdistykset järjestävät noin kerran kuussa avoimen keskustelutilaisuuden jostain ajankohtaisesta ja humanismin kannalta keskeisistä eettisistä tai yhteiskunnallisista kysymyksistä. Lue lisätieto paikallisyhdistyksen toiminnasta ja liitosta verkkosivuilta: www.humanistiliitto.fi

Liiton jäsenyys on avoin kaikille humanismista kiinnostuneille. Jäsenmaksu on tällä hetkellä 25 euroa/vuosi. Jäsenenä saat Humanisti-lehden vuosikerran. Jäsenyyttä voit hakea lähettämällä postia osoitteeseen: Suomen humanistiliitto, PL 793, 00101 Helsinki tai sähköpostin osoitteeseen: info@humanistiliitto.fi. **Kirjoita** postikorttiin, kirjeeseen tai sähköpostiin: "Haen Suomen humanistiliitto ry:n jäsenyyttä" sekä seuraavat tiedot: nimi, titteli ja/ tai ammatti (vapaaehtoinen), katu- ja postiosoite, sähköposti, puhelinnumero sekä paikallisyhdistys, jonka toiminnasta olet kiinnostunut (vapaaehtoinen).

humanistiliitto.fi PL 793, 00101 Helsinki info@humanistiliitto.fi

Suomen humanistiliitto on IHEUn (International Humanist and Ethical Union) jäsen. IHEU perustettiin 1952 ja se on alueensa asiantuntijaraporttoija UNESCOssa, UNICEF:ssä ja WHO:ssa sekä Euroopan neuvostossa ja Europarlamentissa.

SUOMEN HUMANISTILIITO RY - HALLITUS 2014-2016

Puheenjohtaja

Irma Peiponen, +358 (0)40 55 33 867,
irma.peiponen@arabianranta.com

Varapuheenjohtajat

Eino Huotari
eino.huotari@kolumbus.fi
Tiina Vilponen
tiina.vilponen@gmail.com

Hallituksen jäsenet

Robert Brotherus
robert@iki.fi
Eeva Karttunen
eeva.hanno@karttunen.org
Jari Papunen
jari.papunen@eduouka.fi
Gun Winter
+358 (9) 555 245

